

LÄHIÖJUOPPOJEN TYÖLLISTÄMISESTÄ POSITIIVISIA KOKEMUKSIA

Helsingin Pihlajistossa on vuodesta 1992 ollut käynnissä alueellinen kehittämisprojekti, joka lähti liikkeelle asukkaiden aloitteesta. Sen tavoitteena on ollut parantaa alueen asukkaiden sosiaalista ja fyysistä viihtymistä ja kehittää uusia yhteistyökäytäntöjä sekä viranomaisten kesken että asukkaiden ja viranomaisten välillä. Osana projektia alueella toteutettiin syrjäytymisvaarassa olleiden pitkäaikaistyöttömien työllistämisen ja kuntoutusprojekti vuosina 1996–1998.

Osa alueen keski-ikäisistä miehistä oli alkanut syrjäytyä huolestuttavan nopeasti ja vaikeasti. Pitkään jatkunut työttömyys aiheutti toimeentulo-, päihde-, asumis- ja mielenterveysongelmia. Monissa vielä yhdessä olleissa perheissä vaikeudet johtivat perhekriseihin ja lapset joutuivat sijaishäiriöiksi. Ongelmien ilmaantumisen katukuvaan herätti. Paikallisissa sidosryhmätapaamisissa keväällä ja syksyllä 1996 luotiin projektin perusteet, joiden päälle osalliset omilla tahoillaan saattoivat rakentaa elementtejä.

Pihlajistossa oli käynnistymässä suuren vuokratilayhtiön peruskorjausurakka, jonka työmaalle haluttiin työllistää alueen omaa työvoimaa. Hankkeen suunnittelukokouksessa syksyllä 1996 asukasedustajat ehdottivat pihaurakoiden eri-

yttämistä kokonaisurakasta, millä ajateltiin helpotettavan paikallisen työvoiman työllistymistä oman lähiympäristön parantamiseen. Paikallisesta työosuuskunta Jokapaikka OK:sta tuli osa projektia, kun sosiaali-, terveys- ja työvoimaviranomaiset sekä asukasyhdistys ottivat tavoitteekseen auttaa osuuskuntaa pihaurakan saamisessa.

Projektin johtoon valittiin kokenut ja yrittäjänä toiminut rakennusmestari sekä ennakoluuloton sosiaalityöntekijä (sosiaaliterapeutti) ja tavoitteeksi otettiin työllistää ja kunnouttaa 10–14 Pihlajiston syrjäytymisvaarassa ollutta pitkäaikaistyöttömää pihaurakoiden tekijöiksi. Pihaurakoiden aikana osuuskunnan arveltiin saavan kokemusta, nimeä ja taitotietoa niin paljon, että se pystyisi jatkossa toimimaan itsenäisenä yrityksenä ilman yhteiskunnan tukiverkkoa. Asukasyhdistyksen ja sosiaalikeskuksen taustatuesta huolimatta asuntotuotantotoimisto myönsi pihaurakan rakennusliike NCC Puolimatalle, joka sai vastuun myös kokonaisurakasta. Rakennusmestari kävi neuvotteluja NCC Puolimatkan kanssa aliurakoinnista, ja työvoimatoimiston kanssa sovittiin, että projektin puitteissa voidaan järjestää kurssi alueen työttömille.

Kuukauden pituiseen koulu-

tukseen valittiin 16 miestä ja 4 naista. Kurssilaiset olivat 36–55-vuotiaita yhtäjaksoisesti alle vuodesta lähes seitsemään vuoteen työttömänä olleita. Projektin tarpeellisuutta osoitti se, että tammikuussa järjestettyyn hakutilaisuuteen saapui yli 70 kiinnostunutta.

Kurssi alkoi kahden viikon teoriajaksolla, jonka aikana käsiteltiin mm. osuuskuntaryrittämiseen, työsuojeluun ja elämäntalouteen liittyviä kysymyksiä. Kahden viikon työhönharjaantumisjaksolla kurssilaiset rakensivat osuuskunnalle varasto- ja työtilaa Salpausseläntien alikulkutunneliin.

Teoriajakson aikana kurssilaiset olivat erittäin motivoituneita ja aktiivisia. Harjaantumisjakson aikana motivaatiotaso laski selvästi. Syitä olivat ainakin epävarmuus omasta työkyvystä ja -taidoista, muutospelko, ympäristön paine ja päihdeongelmat. Epävarmuus kurssin jälkeisestä työsaannista heikensi kurssilaisten motivaatiota, kun oli selvinnyt, ettei NCC Puolimatka ainkaan heti voinut tai halunnut tarjota osuuskunnalle töitä. Havainnot oman työkyvyn heikkenemisestä laskivat monen motivaatiota. Työn aloittaminen usean vuoden työttömyyden jälkeen ei onnistunutkaan niin helposti kuin oli kuviteltu. Kunto oli laskenut ja

työtaidot rapistuneet. Kun tekemisen tarve oli suuri, vielä suurempi pettymys oli varmasti huomata, ettei homma enää sujukaan. Työttömyydestä oli tullut turvallinen olotila, tila, johon oli itseltä salaa alistuttu.

Kurssin 20 osallistujasta kahden kurssi jäi kesken päihdeongelman vuoksi, muutamalla muulla oli lisäksi vähintään yksi viinasta johtuva roki-hipäpäivä. Muutaman kerran rakennusmestari tai sosiaalikuuraattori joutui lähettämään kurssilaisen loppupäiväksi kotiin. Ympäristön asettamat paineet tulivat esille, kun työmaan liepeillä pyöri kavereita ja tuttavilla pikkuhirakassa pulloineen. Lähiöravintola oli kymmenen metrin päässä työmaasta.

Keskeyttäneet ohjattiin päihdehuollon kuntoutuspalveluiden piiriin ja muita tuettiin sosiaalikuuraattorin ”kevytterapiaa”. Monella oli jo hoitosuhde A-kliniikalle. Lähtökohtana oli, että erehtyminen on inhimillistä, eikä ensimmäisestä lipsahduksesta hinata kolin ali. Koulutettavilla itsellään oli tärkeä rooli, kun päätettiin, saako roki-hipä palannut kurssilainen jatkaa. Ryhmälle annettiin vastuuta, mitä se tässä muodossa mielellään ottikin.

Kurssin palautetilaisuudessa suurin osa kertoi kurssin kuitenkin olleen myönteinen kokemus. Tärkeänä useimmat pitivät katkoa työttömyysarkeen, työllistymisen suhteen odotukset olivat olleet realistisen pessimistisiä alusta alkaen. Eräs projektin miehistä totesi palautekeskustelussa, että ”on se luojan lykky, ettei osuuskunta saanut pihaurakkaa”. Hänen näkemyksensä oli, ettei porukka olisi urakasta

selviytynyt ja olisi ollut kusesa kaulaansa myöten. Jälkikäteen on helppo yhtyä hänen näkemykseensä. Työharjoittelujakso osoitti, että työn teon aloittaminen on vaikeaa.

UUSI KURSSI

Projektisuunnitelmassa rakennusmestarin tehtäviin kuului mm. kehittää osuuskunnan toimintaa projektin aikana niin, että se pärjäisi jatkossa itsenäisenä rakennusalan yrityksenä ilman yhteiskunnan tukea ja työllistäisi alueen työttömiä. Sosiaalikuuraattorin tehtävänä taas oli mm. ”huolehtia myös varsinaisten rakennusurakoitten ulkopuolelle jäävien henkilöiden työpolkujen tutkimisesta ja näiden ihmisten tukemisesta”. Kaikki projektiin valitut työttömät jäivät ”varsinaisten rakennusurakoitten ulkopuolelle”, ja heidän työllistymisensä jäi siten sosiaalikuuraattorin vastuulle. Parhaiten oman elämänhallintansa ja ammattitaitonsa sekä verkostonsa säilyttäneet kolme henkilöä työllistyivät omatoimisesti heti kurssin jälkeen, joten sosiaalikuuraattorin urakaksi jäi 17 hengen työllistäminen.

Tilanne vaikutti huolestuttavalta. Kurssin jälkeinen pettymys työttömyyden jatkumisesta purkautui toisilla ulos ja toiset käänsivät sen sisäänsä. Alkoholi oli jälleen alkanut maistua ja kesästä näytti tulevan lämmin. Läheskään kaikkia projektillaisia ei voitu ajatella työllistettävän osuuskunnan keikoille. Työt olivat pieniä ja ammattitaitoa vaativia urakoita, joita teettivät lähinnä yksityiset pihlajistolaiset. Tärkeintä oli, että ne työt, jotka osuuskunta otti tehtäväkseen, saatiin

tehtyä kunnialla.

Sosiaalikuuraattori kutsui kesäkuun puolivälissä verkostopalaverin Malmin työvoimatoimistoon. Neuvottelun tuloksena kaupungin töidenjärjestelyyksikkö lupasi määrärahan viidelle ihmiselle kaupungin työllistämistöihin. Lopuille tarjoutui mahdollisuus päästä työkokeiluun sosiaaliviraston työtoimiston yksiköihin ja sen kautta töihin kaupungille tai suojaotihin.

Kesän ja alkusyksyn aikana rakennusmestari ja sosiaalikuuraattori kävivät paljon keskusteluja projektin kehittämisen suuntaviivoista. Kokemukset olivat osoittaneet, että osuuskunnan kehittäminen itsenäisesti operoivaksi menestyväksi rakennusalan työllistäjäksi ei onnistu siihen mennessä kekeillä keinoilla. Osuuskunta ei voinut tarjota rakennuttajille palveluksiaan, kun sen leivissä ei ollut mitat täyttäviä ammattimiehiä. Ajatuksiin nousi uuden projektiryhmän kokoaminen ja uuden kurssijakson järjestäminen. Pikkuhiljaa alkoi myös selvitä, ettei sosiaalinen työllistäminen onnistu ilman yhteiskunnan tukea. Rakennusmestari kävi syyskuussa Kuopion yliopiston järjestämän osuuskuntakurssin, jonka aikana selvisi mm. se, että kaikki muut osuuskunnat toimivat puhtaasti liiketaloudelliselta pohjalta.

Jokapaikka OK:n syyskokouksessa puhuttiin tilanteesta ja osuuskunnan kehittämistavoitteista. Kokous päätti, että osuuskunta pyrkii aktiivisesti saamaan jäseneksi myös yrityksiä. Osuuskunta teki lokamarraskuun aikana Pihlajistossa urakan, joka tuotti liikevaihtoon nähden suuret tappiot. Tappiollisen urakan vuoksi

osuuskunnan kehittäminen vaikeutui, ja jatkossa saaduista tuotoista ja kerääntyneestä pääomasta valtaosa meni tappioiden peittämiseen. Urakan tappiollisuus johtui aikataulun pettämisestä työntekijöiden juopottelun ja alentuneen työkyvyn takia.

Osuuskunnan päätös yritys-jäsenten hakemisesta osoittautui järkeväksi. Yritysjäsenten mukaantulo helpotti välttämättömän käyttöpääoman saamista ja osuuskunnan työllistämismahdollisuudet paranivat. Jäseneksi tulleen yrityksen yhteyksien ansiosta Jokapaikka OK pääsi neuvottelemaan Suomen taloteollisuus Oy:n kanssa omakotitalojen pystytysurakoista. Rakennusmestarin leipälaji oli elementtityöt, ja niinpä elementeistä koottavat omakotitalot sopivat osuuskunnalle erinomaisesti. Helmikuun aikana Jokapaikka OK ja Suomen taloteollisuus Oy tekivät esisopimuksen urakoimien aloittamisesta.

Taloteollisuus-yhteyden varmistuttua uudella kurssilla päätettiin keskittyä elämäntalokasien pestytykseen. Vaikka rakennusalan työllisyystilanne oli pääkaupunkiseudulla hyvä, lähioista työttömyysongelma ei kuitenkaan ollut poistunut. Itä-Helsingin työvoimatoimiston alueella oli yli 300 työtöntä rakennusmiehiä. Silti Helsingin työvoimatoimisto arveli, ettei kurssille löytyisi 20:tä työtöntä rakennusmiehiä.

Kurssilaisten valinnassa painotettiin rakennusalan kokemusta tai koulutusta. Mielenkiintoista oli edellisen kurssin kokemukset ja vuoden aikana vahvistunut näkemys siitä, että menestyäkseen osuuskunnalla

ei ole varaa tappiollisten töiden tekoon. Toivomuksena oli, että kurssille tulisi ryhmä miehiä, jotka pystyisivät ottamaan vastuuta urakoiden valmistumisesta ja joiden oma elämä olisi edes kohtuullisesti tasapainossa. Kaupungin töidenjärjestely-yksikkö lupasi myös tulla vastaan, mikäli kurssilla olisi ihmisiä, joille osuuskunnan työt eivät olisi realistinen vaihtoehto.

Vapun jälkeen alkoi kurssi ”Takaisin työelämään osuuskunnan avulla”. Kahden ensimmäisen viikon aikana oli ns. teoriajakso ja kaksi seuraavaa viikkoa kului käytännön opetuksessa. 13 ilmoittautuneesta paikalle ilmaantui 11 miestä. Yhtä lukuun ottamatta kaikilla oli kokemusta rakennustöistä ja noin puolella oli rakennusalan ammattikoulutus. Nuorin osallistuja oli 32-vuotias ja vanhin 58-vuotias. Yrittäjäkokemusta oli kolmella hengellä, minkä lisäksi kolme oli toiminut esimiestehtävissä.

Kurssilaisille tehtiin terveystarkastukset, joissa varmistettiin, että heidät voidaan päästää työmaalle. Sosiaalikuuraattori käsiteli taloudellisia kysymyksiä, työkyvyn ylläpitoon ja työkyvyttömyyden ennakointiin, ryhmätyöskentelyyn, stressinhallintaan, sosiaalisten verkostojen ja omien voimavarojen merkitykseen sekä työnhakuun liittyviä asioita. Ryhmästä muodostui heti ensimmäisellä viikolla aktiivinen, keskusteleva ja toisiaan tukeva hyvähenkinen ryhmä. Kurssin keskeytti yksi osallistuja, joka pääsi omaan ammattitaitoaan vastaaviin töihin kurssin toisella viikolla. Yhtään alkoholisti johtuvaa poissaolopäivää ei ollut ensimmäisellä tai toisella viikolla. Toisella

viikolla mukaan yritti vielä tunkea kurssille hakenut mies, jonka vappu oli mennyt pitkäks. Ryhmä päätti, ettei häntä hyväksytä mukaan.

Kurssin kahden ensimmäisen viikon jälkeen tuli viikon tauko, koska rakennustyömaan aloitus viivästyi. Kurssilaisten motivaatiosta kertoi, että kaikki jatkoivat kurssia tauon jälkeen. Kurssi päättyi 5.6.1998, jolloin osallistujille jaettiin todistukset ja rakennusmestari sopi miesten kanssa seuraavista urakoista.

PROJEKTIN TULOKSET

Projektin tärkein tavoite oli työllistää ja kuntouttaa vähintään 10 alueen työtöntä Jokapaikka OK:n palvelukseen. Toisena tavoitteena oli kehittää työosuuskunnan toimintaa niin, että se projektin jälkeen tulisi toimeen itsenäisenä rakennusalan yrityksenä ja voisi työllistää alueen työttömiä.

Alun perin projektiin otettiin mukaan 20 henkeä. Tästä ryhmästä 14 on ollut töissä eri työnantajien palveluksessa viimeksi kuluneen vuoden aikana. Toukokuussa 1998 heistä töissä oli 11 henkeä. Näiden lisäksi osuuskunta on työllistänyt viisi alueen työtöntä lyhytaikaisiin rakennustöihin vuoden aikana. Työkokeilun aloitti kuusi henkilöä, joista kolme keskeytti melkein heti. Kaksi työkokeilussa ollutta on pääsyt sitä kautta työsuhteeseen (mukana 11 hengen ryhmässä) ja yksi on edelleen työkokeilussa. Vain kaksi henkeä on ollut koko ajan työttömänä. Toisella heistä on haussa työkyvyttömyyseläke.

Jälkimmäisen kurssin aloittanut 11 hengen ryhmä on kir-

joitushetkellä juuri lopettanut kurssin, ja heistä kolme pääsi heti kurssin jälkeen töihin työosuuskuntaan. Helsingin kaupungille työllistyy kolme miestä ja todennäköisesti ainakin kaksi tai kolme miestä pääsee myöhemmin kesällä työosuuskunnan palvelukseen.

Miten projektista voitaisiin hyötyä jatkossa? Sosiaalityöntekijöiden on syytä muistaa, että työnteon on aina oltava tekijälleen kannattavaa. Koska nykyiset etuuskäytännöt tekevät yksin asuvalle usein edullisemmaksi olla jouten kuin tehdä töitä, tilanteeseen tulee puuttua tavalla tai toisella. Pidemmällä ajalla suositeltava voisi olla jonkinlainen perustulomalli, joka varmistaisi sen,

että työtä tekemällä saa käyttöönsä enemmän rahaa kuin jouten ollessa. Mutta jo nyt toimeentulotuen avulla työnteosta, jopa keikkatöistä saadaan kannattavaa, jos halutaan. Vaaditaan vain uskallusta tehdä avustuspäätös, josta väliaikaisesti seuraa toimeentulotuen menojen kasvua. Säästöt sosiaalitoimistolle ja yhteiskunnalle ovat kuitenkin moninkertaiset verrattuna ”ylimääräiseen” toimeentulotukeen. Sosiaalityöntekijöiden tulisi sosiaalikirjuriariston mielestä aktiivisesti kertoa asiakkaille, että työn aloittamista voidaan tukea harkinnanvaraisella tai ehkäisevällä toimeentulotuella.

Projektin resursseihin nähden tuloksia voi pitää erin-

omaisina. Jos projektin tuottama taitotieto olisi ollut käytävissä alusta alkaen, tulos olisi ehkä ollut vieläkin parempi, tai se olisi voitu saavuttaa nopeammin. Kun kukaan ei ollut aiemmin tehnyt töitä samalla tavalla, työmenetelmät ja -tavat täytyi kehittää itse. Yrity maailmasta tullee rakennusmestarille kaupungin ja muiden viranomaisten organisaation kankeudet tuottivat yllätyksiä. Virkamiehenä toiminut sosiaalikirjuriariston koetti parhaansa mukaan pehmittää kulttuurishokkia puolin ja toisin. Molempien mielestä teknisen ja sosiaalisen puolen yhdistäminen oli opettavainen ja kannatettava kokeilu.

TEEMU TIENSUU

RAVINTOLAT KAPAKOITUVAT

RAJUA KEHITYSTÄ

Suomen ravintolaelinkeinossa on menossa toinen, vuonna 1995 alkanut suuri murroskausi sitten alkoholilainsäädännön voimaantulon. Kun väkijuomalaki muuttui alkoholilaiksi vuonna 1969, tapahtui edellinen suuri murros. Ravintoloiden määrä kasvoi nopeasti, uudet ravintolat olivat lähempänä tavallisen kansan tarpeita, niitä tuli myös maaseudulle ja, mikä merkittävästi, tuli aivan uusi ravintolaverkosto – keskiolutravintolat.

Nyt keskustelu Alkon 260 monopolimyymälästä (36 % virallisesta kokonaiskulutuksesta eli vähemmän kuin keskioluen vähittäismyynti) on jättänyt alleen lähes 10 000 jakelupaikkaa sisältävässä ravintolaverkostossa ja lähes 8 000 myymälää käsittävässä keskioluen vähittäismyyntissä tapahtuvan kehityksen. (Jäljempänä keskiolut tarkoittaa ”yksinomaan käymisteitse valmistettua enintään 4,7 % etyylialkoholia sisältävää alkoholijuomaa”, mutta juristien kiusaksi puhun keskioluesta.)

Ravintola-alalla ei enää säädellä alkoholipoliittisesti alkoholin jakeluverkoston määrää eikä laatua; runsas vuosi sitten vielä näin tehtiin. Ravintolat muuttuvat kosteammiksi ja kapakoituvat, ja kaikkia juomia anniskelevien ravintoloiden määrä lisääntyy nopeasti. Nyt säätely ei enää kohdistu niinkään ravintolaan vaan alalle pääseviin hakijoihin.

Keskiolutlaki kumottiin vuonna 1995 ja keskioluen anniskeluluvat tuli myöntää samojen pykäläperusteella kuin väkevämpienkin juomien